

اظهارات حسام‌الدین آشنا و محمود واعظی این پرسش را مطرح کرده که پرونده هسته‌ای ایران در دست ظریف است یا نزدیکان حسن روحانی؟

برجام ۲۰۲۱ آفتاب تابان ساده‌اندیشان

آورده‌اند: «درحالی‌که دولت بایدن مذاکره با ایران را در دست بررسی دارد، این نامه را می‌نویسیم تا نگرانی‌های فراخریزی خود درباره توافق هسته‌ای با ایران و دیدگاه‌های مشترک مبنی بر یک توافق یا مجموعه‌ای از توافقات با ایران باید ماهیتی جامع داشته باشند و به طیف کاملی از تهدیدهای ایران در منطقه بپردازند.» در نامه نمایندگان آمریکا آمده است: «ایران از زمان آغاز اجرای برنامه جامع اقدام مشترک (برجام) تاکنون همچنان به آزمایش فناوری موشک‌های بالستیک که می‌تواند به‌صورت بالقوه در توسعه موشک‌های هسته‌ای نیز به کار رود و به تأمین مالی و حمایت از تروریسم در خاورمیانه و مشارکت در حملات سایبری به‌منظور مختل کردن اقتصاد جهانی ادامه داده است.» مایکل والتز، نماینده جمهوری خواه فلوریدا در مجلس نمایندگان آمریکا که از نویسندگان این نامه است در این رابطه به ای بی‌سی نیوز گفت: «برخلاف آنچه به نظر می‌رسد، شاهد شکل‌گیری یک اجماع دوحزبی در واشنگتن هستیم، حتی اگر موضوع این اجماع مساله بحث برانگیزی همچون توافق با ایران (برجام) باشد... ما خوشحالیم از اینکه توانستیم درباره این موضوع یک اجماع دوحزبی شکل دهیم... دولت (بایدن) را تشویق می‌کنیم که همه رفتارهای بدخیم ایران را مورد رسیدگی قرار دهد.» نمایندگان دو حزب بر ضرورت گنجاندن برنامه موشکی ایران، تهدید امنیت ملی آمریکا، حمایت تهران از تروریسم و شبه‌نظامیان مسلح در لبنان، عراق، یمن و سوریه و همچنین رفتارهای مخرب و بی‌ثبات‌کننده جمهوری اسلامی در خاورمیانه، در کنار برنامه هسته‌ای در توافق جدید تأکید کردند. این دومین نامه‌ای است که در ارتباط با مساله توافق هسته‌ای با ایران از سوی نمایندگان کنگره به دولت جو بایدن ارسال می‌شود. پس از انتشار این نامه «ند پرایس» سخنگوی وزارت خارجه آمریکا، در نشست خبری روزانه خود، نامه ۱۴۰ قانونگذار آمریکایی به «جو بایدن» رئیس جمهور آمریکا درباره ایران را با رویکرد کاخ سفید سازگار دانست و گفت: «این نامه از بسیاری جهات با سیاستی که ما در قبال برجام ترسیم کرده‌ایم، همخوانی دارد. ما در ابتدا بحث پایبندی در برابر پایبندی را مطرح کرده‌ایم؛ اگر ایران به تعهداتش ذیل برجام پایبند شود، ایالات متحده نیز همین کار را خواهد کرد. پس از آن ما در پی تمدید و تقویت این توافق خواهیم بود.»

پیش از این نامه، در ماه دسامبر گذشته و پیش از انتقال قدرت در کاخ سفید هم ۱۵۰ نماینده دموکرات کنگره آمریکا با ارسال نامه‌ای به بایدن از او خواستند پس از استقرار در کاخ سفید سریعاً به برجام بازگردد و ایران را نیز ملزم به رعایت تعهدات برجامی خود کند. در مقابل اما ۱۲۰ نماینده جمهوری خواه هم با نوشتن نامه‌ای از بایدن خواسته بودند به‌هیچ‌وجه به برجام بازنگردد و تحریم‌ها و فشار حداکثری علیه ایران را برندارد. این نمایندگان جمهوری خواه استدلال کرده بودند که کارزار فشار حداکثری ترامپ ایران را تضعیف کرده و بایدن باید از این فرصت برای گرفتن امتیازات بیشتر از ایران استفاده کند.

نامه دوم کمتر از یک هفته اخیر نیز روز جمعه منتشر شد و طی آن ۲۴ قانونگذار از هر دو حزب جمهوری خواه و دموکرات آمریکا با صدور یک نامه خطاب به «آنتونی بلینکن» وزیر امور خارجه آمریکا از توافق برجام انتقاد کرده و خواستار توافقی جامع و بدون نقص با ایران و اعمال محدودیت‌های شدید علیه برنامه هسته‌ای این کشور شدند. جان گاتیمر، عضو دموکرات مجلس نمایندگان آمریکا درباره این نامه‌نگاری در حساب کاربری‌اش در توئیتر نوشت که او و همکارانش با وزیر امور خارجه آمریکا درخواست کرده‌اند که پرونده هسته‌ای ایران در دست ظریف است یا نزدیکان حسن روحانی؟

مرتجع منطقه، آنتونی بلینکن، وزیر امورخارجه آمریکا گاهی درباره توافق هسته‌ای با ایران اظهارنظر می‌کند. او روز چهارشنبه به نشست کمیته امور خارجی مجلس نمایندگان رت تا به پرسش‌های نمایندگان درباره سیاست خارجی دولت آمریکا پاسخ دهد. برخلاف ایران که بخشی از دولت تلاش می‌کند مساله هسته‌ای را به یک دعوی سیاسی دوحزبی تنزل دهد، در آمریکا تلاش می‌شود تا یک سیاست واحد در مواجهه با ایران اتخاذ شود. در این نشست بلینکن در پاسخ به سوال نمایندگان گفت که «دولت بایدن قبل از لغو تحریم‌های ایران با متحدان و شرکای خود در خاورمیانه و همچنین اعضای کنگره مشورت خواهد کرد.» آنتونی بلینکن با اشاره به اینکه دولت بایدن مصمم است در تمام مراحل پرونده هسته‌ای ایران مشورت کند، گفت: «تاکنون هیچ تحرکی روی نداده است.» در این نشست «برد شرمن» عضو دموکرات کمیته پرسیدی آیا بلینکن می‌تواند به کنگره اطمینان دهد برای دستیابی به دیداری با ایرانی‌ها امتیازی نخواهد داد؟ بلینکن پاسخ داد: «بله می‌توانم.»

در این نشست مایکل مک‌کال، عضو ارشد کمیته امور خارجی با اشاره به اهرم فشار حداکثری که سیاست دولت پرزیدنت ترامپ بود، از وزیر خارجه دولت پرزیدنت بایدن پرسید: «آیا اطمینان می‌دهید که به‌طور رسمی، قبل از برداشتن تحریم‌های ایران، به کنگره خبر بدهید؟» و بلینکن گفت بله. بلینکن همچنین در پاسخ به این عضو ارشد جمهوری خواه درباره توافق با ایران گفت: «ما حتماً با کنگره مشورت می‌کنیم. کنگره توقفگاه اول ماست. با متحدان و شرکایمان هم گفت‌وگو می‌کنیم چون امنیت و منافع آنها هم در گرو این مساله است.» وزیر خارجه آمریکا همچنین تأیید کرد ایران باید گام نخست را برای پایبندی به برجام بردارد و گفت: «پیش از آن، تحریم‌ها برداشته نخواهند شد.» او گفت پیش‌بینی دولت بایدن این است که ایران قبل از اقدام آمریکا در رفع تحریم‌ها به برجام پایبند خواهد شد.

وی ادامه داد: «ما تقریباً در همه زمینه‌ها با ایران اختلاف داریم؛ از برنامه موشکی گرفته تا ایجاد بی‌ثباتی در منطقه. اما اگر ایران سلاح هسته‌ای داشته باشد یا به داشتن آن نزدیک شود، با مصونیت بیشتری به کارهای خود ادامه خواهد داد.» بلینکن گفت: «بنابراین بهترین و پایدارترین راه برای مهار ایران، دیپلماسی به‌شدت واقع‌بینانه است.»

وزیر خارجه ایالات متحده همچنین افزود: «اتحادیه اروپا همه طرف‌ها از جمله ایالات متحده و ایران را دعوت کرده است که بنشینند و بررسی کنند که چه راهی برای ایران به اجرای تعهداتش بازگردد، وجود دارد.»

بلینکن در پاسخ به سوالی در مجلس نمایندگان آمریکا درباره پول‌های ایران که به دلیل تحریم‌های آمریکا، در کره جنوبی مسدود شده است، گفت اگر ایران به تعهداتش در برجام بازگردد، آمریکا هم چنین خواهد کرد. خبرگزاری فرانسه از سخنان بلینکن به‌عنوان مخالفت او با آزاد شدن میلیاردها دلار از منابع ایران در کره جنوبی یاد کرده است.

اتحاد علیه ایران در کنگره و دولت

جدا از موضع مقامات دولت بایدن، در همین یک هفته گذشته دو نامه از کنگره خطاب به دولت آمریکا منتشر شده است. این دو نامه به‌خوبی بیانگر دیدگاه قانون‌گذاران آمریکایی درباره برجام و چگونگی بازگشت آمریکا به آن هستند. در نخستین نامه که چهارشنبه به وقت ایران منتشر شد، ۱۴۰ نماینده کنگره آمریکا (۷۰ دموکرات و ۷۰ جمهوری خواه) در نامه‌ای فراخزینی از بایدن درخواست کرده‌اند که به‌دنبال رسیدن به یک توافق فراگیر «فرابرجامی» با ایران باشد. آنها در ابتدای این نامه

طرف غربی درحال ساماندهی یک ائتلاف گسترده علیه تهران در پرونده برجام، موشکی و منطقه‌ای است، این فرد و همفکران او در نهاد ریاست‌جمهوری، به جای یک راهبرد منسجم درگیر فضای خودساخته و مقصر جلوه دادن برخی افراد در داخل هستند. نمونه این را می‌توان در اظهارات محمود واعظی، رئیس دفتر رئیس‌جمهور یافت. او روز جمعه در گفت‌وگو با خبرگزاری دولتی ایرنا مدعی شد: «برخی که قصد حضور در انتخابات را دارند، به هر دلیلی برداشتن تحریم را به‌نفع خود نمی‌دانند و می‌خواهند همیشه بهانه‌هایی برای حمله به دولت داشته باشند. برخی دیگر که مسئولیت دارند یا ندارند هم به شکل دیگری مانع‌تراشی می‌کنند، درحالی‌که یکی از اهداف جدی دولت این است که این کار انجام شود.» او گفته «همه تلاش رئیس‌جمهوری این است تا دولت را بدون تحریم به دولت بعدی تحویل دهد و این برای ما بسیار مهم است.» او البته از دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی خواسته تا با رئیس این دبیرخانه یعنی حسن روحانی «خودش را هماهنگ کند.» این اظهارات به‌خوبی نشان می‌دهد که بخشی از دولت که شاید تعدادشان از انگشتان یک‌دست تجاوز نکند، درحال پیشبرد سیاستی هستند که از دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی تا دستگاه سیاست خارجی با آن مخالفند، ولی این تیم بدون توجه به این مخالفت‌ها و تعارض سیاست‌شان با خطوط ترسیم‌شده سیاست خارجی ایران، همچنان مصر به اجرای آن هستند.

تبعات یک وزارت خارجه مخفی

تضاد دیدگاه‌ها امری طبیعی است، اما اینکه در دل یک دولت، تضاد دیدگاه‌ها، منجر به تشکیل یک «وزارت خارجه مخفی» شود و از آن یک سیاست خارجی مجزا از دستگاه دیپلماسی کشور زاینده شود، غیرطبیعی است. صرف‌نظر از دستگاه شبه‌دیپلماتیک که در نهاد ریاست‌جمهوری پنهان است، می‌توان به بررسی این موضوع پرداخت که راهبرد کدام دستگاه دیپلماسی درست‌تر است و منافع جمهوری اسلامی ایران را تأمین می‌کند؟ برای پاسخ به این سوال بهتر است به آن سوی میز دیپلماسی هم نیم‌نگاهی داشته باشیم تا بدانیم در ایامی که در ایران، وزارت خارجه پنهان بر منتقدان دولت می‌تازد و آنها را خشنود از باقی‌ماندن تحریم‌ها می‌داند و فرمول معادله پایاپای را می‌پیچد، در آمریکا دولت و وزارت خارجه چه نگاهی به برجام و بازگشت به آن دارند؟

اگر از مواضع بایدن پیش از انتخابات ریاست‌جمهوری که در آن او از یک برنامه «سه‌مرحله‌ای» سخن می‌گوید که در گام نخست آن باید ایران بازگردد و درنهایت نیز خود را برای یک محدودیت جامع‌تر در موضوعات هسته‌ای، منطقه‌ای و موشکی آماده کند، صرف‌نظر کنیم و حتی اگر مواضع آنتونی بلینکن، مشاور بایدن در کمپین ریاست‌جمهوری که در نشست مجازی کمیته یهودیان آمریکا گفته بود: «ایران باید مجدداً به تعهدات خود در برجام بازگردد، درغیر این صورت واضح است که همه تحریم‌ها به قوت خود باقی خواهند ماند.» را اظهارنظری که کارکرد داخلی بدانیم، مواضع هفته‌ها و روزهایی گذشته مقامات آمریکایی را دیگر نمی‌توان با این معیار بررسی کرد. آنها اکنون در رأس قدرت هستند و به وضوح درباره آنچه می‌اندیشند و در اندیشکده‌ها و اتاق‌های فکرشان می‌گذرد، سخن می‌گویند.

اگرچه جو بایدن، رئیس‌جمهور آمریکا سعی می‌کند کمتر درباره ایران و توافق هسته‌ای سخن بگوید اما با توجه به فضا سازی لابی‌های وابسته به رژیم‌صهیونیستی و کشورهای

فرهیختگان شکست دونالد ترامپ در انتخابات ریاست‌جمهوری سوم نوامبر ۲۰۲۰، پیروزی دموکرات‌ها در مجلس نمایندگان و چند هفته بعد کسب کرسی برابر (۵۰) در سنای آمریکا و دست برتر دموکرات‌ها با رای کاملاً اهریس، معاون رئیس‌جمهور و رئیس‌سنا، یک ترکیب رویایی برای کسانیی بود که گمان می‌کردند جو بایدن پس از پیروزی در انتخابات ۲۰۲۰، با یک امضا برجام را احیا خواهد کرد. این تصور خیلی هم دور از ذهن نبود. جو بایدن در تبلیغات انتخابات ریاست‌جمهوری به اشکال گوناگون نه از سوی پیمانکار گل کاری محوطه نهاد بود که چنین کاری هم بکند. اگرچه بایدن و تیم سیاست خارجی او، در کنار احیای برجام، مطالبات دیگری را نیز برای محکم‌تر کردن توافق هسته‌ای درنظر گرفته بودند، اما در طرف ایرانی تصور می‌شد همه این تاکیدات آمریکایی‌ها جنبه داخلی برای ساکت کردن منتقدان دارد. دموکرات‌ها هم دولت و هم مجالس قانونگذاری را در دست گرفته بودند و برایشان بازگشت به برجام آفدرها پیچیده نبود. این خوش‌بینیی البته نه از سوی پیمانکار گل کاری محوطه نهاد ریاست‌جمهوری و یا یک کارمند وزارت امور خارجه که در بالاترین سطح و در نهاد ریاست‌جمهوری و در اعماق وجود حسن روحانی، رئیس‌جمهور کشورمان نیز ریشه دوانده بود. برای او بازگشت به برجام به‌قدری ساده و امکان‌پذیر بود که به طرف آمریکایی‌اش که هیچ اظهارنظری درباره برجام نکرده بود، پیشنهاد کرده بود که با یک امضا به برجام بازگردد! پیش‌تر «فرهیختگان» در گزارشی با عنوان «پیچیدگی تیم بایدن در برابر ساده‌سازی دولت روحانی» که دوم ماه ۹۹ منتشر شد، به فقدان طراحی عمیق و کارشناسی شده در دولت برای مواجهه با شرایط جدید و تلاش برای ساده‌سازی کردن مسائل اشاره شده بود. شاید در آن برهه دولت نتوانسته بود به یک جمع‌بندی برسد و گمان می‌کرد با تکرار مساله، توجه طرف غربی را به توافق هسته‌ای جلب کند و شرایط را برای احیای برجام فراهم کند، اما بی‌توجهی طرف غربی به برنامه هسته‌ای ایران و کمتر سخن گفتن از آن، نشان می‌داد که در تهران باید با یک برنامه متفاوت به مواجهه با آمریکا رفت؛ اما در دولت گوشی به‌دکار نبود که بی‌توجهی طرف غربی به برجام و عدم اظهارنظر درباره آن، حامل چه پیامی است و به همین دلیل نیز پیش از طرف آمریکایی به مصوبه مجلس شورای اسلامی برای کاهش تعهدات برجامی تاخنت و تاخنتد تا به طرف غربی این پالس را بدهند که در پرونده برجام، یک دودستگی شدید در حاکمیت ایران جریان دارد. به نیکبند آوردن این شکاف البته حاصلی برای دولت و کشور نداشت و طرف غربی در محاسبات خود تغییر ایجاد نکرد، اما با این حال به‌نظر می‌رسد در دولت و در اتاقی کوچک، تصمیماتی گرفته می‌شود که با تصمیمات کلان کشور در تعارض است. درحالی‌که جمهوری اسلامی بازگشت به برجام را منوط به بازگشت آمریکا به برجام و راستی‌آزمایی لغو تحریم‌ها کرده است، اعضای این اتاق رویکرد روشن دیگری در سیاست خارجی دنبال می‌کنند. اعضای این اتاق، یک وزارت‌خارجه موازی با وزارت‌خانه‌ای که مسئولیت آن برعهده محمدجواد ظریف است، تشکیل داده‌اند و تلاش می‌کنند با ارسال پالس‌هایی متفاوت از سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران «براساس تصورات‌شان - آمریکا را به برجام بازگردانند. تلخی ماجرا اینجاست که این افراد بدون هیچ تخصصی، در مهم‌ترین برهه سرشوت‌ساز پرونده هسته‌ای ایران، گمان می‌کنند می‌توانند احیاگر برجام باشند و با اظهارنظر طرف غربی را به امضا پای توافق راضی کنند. مشکل اینجاست که واقعیت عرصه بین‌الملل را براساس تصورات و گمان‌های برخی افراد در دولت حسن روحانی رقم نمی‌زنند. خطر این دیدگاه‌های ساده‌انگارانه باعث شد تا سعید خطیب‌زاده، سخنگوی وزارت امورخارجه چند روز پس از مصاحبه حسام‌الدین آشنا، مشاور رئیس‌جمهور با روزنامه الاخبار بگوید: «نظرات مطرح‌شده در این مصاحبه شخصی است و با وزارت امورخارجه و یا محمدجواد ظریف، وزیر امورخارجه هماهنگی نشده است. موضع ایران درخواست عدم پایبندی ایالات متحده به تعهدات قطعی اش ذیل قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت و مسیر بازگشت این کشور به برجام روشن است که بارها توسط وزیر خارجه به‌دقت و روشنی بیان شده است.» این یک شوخی بی‌گانه است اما واقعیت دارد که مشاور رئیس‌جمهور که سابقاً یک مقام امنیتی بوده و در سال‌های گذشته وظیفه پروپاگاندا علیه منتقدان دولت را داشته، در گفت‌وگو با یک رسانه بین‌المللی درباره پیچیده‌ترین پرونده بین‌المللی کشور اظهارنظری برخلاف مبانی ترسیم‌شده می‌کند. حسام‌الدین آشنا به الاجبار گفته بود که «موضع ظریف نهایتاً آن چیزی است که ایران می‌تواند عرضه کند که به‌پذیرد بازگشت به تعهدات به‌صورت هم‌زمان باشد و راستی‌آزمایی توسط اتحادیه اروپا انجام شود.» در این گفت‌وگو که پایگاه اطلاع‌رسانی دولت، بخش در تعارض با راهبرد ایران در برجام را ترجمه و منتشر کرده بود، مشاور روحانی پیشنهاد کرده که «یک جدول زمان‌بندی شده و قابل راستی‌آزمایی. این حداکثر چیزی است که ایران می‌تواند انجام دهد. مباحثی‌گری هم در کار نیست و اضافه کردن طرف‌های دیگر یا موضوعات دیگر در برجام هم مورد تأیید ایران نیست.» کمی ساده‌انگارانه است بپذیریم این موضع فردی آشناست؛ چراکه در هفته‌ها و ماه‌های گذشته که